

TOLLBODSAKEN – ÅRSRAPPORT 2023

Generelt

En viktig sak på årsmøtet i fjor var å presentere forslaget til forprosjektet for medlemmene. Vi fokuserte på bakgrunnen for prosjektet, de historiske linjene og detaljene om selve utforming og innhold (tegninger og beskrivelser). Planene ble godt mottatt av flertallet på møtet, mens et lite mindretall fortsatt var kritiske. Det henvises for øvrig til årsmøtoreferatet fra 2022 på Brekkestø Vels hjemmeside.

Året 2022/2023 har vært særlig krevende for oss i arbeidsgruppa, men også spennende. Som kapitlene nedenfor viser har det skjedd mye i tollbodsaken. Vi har oppfylt mandatet i mulighetsstudien fra fylket som ble vedtatt på fylkestinget i 2018. Rapport og regnskap skal leveres innen 31.12.2023. Vi mener også at vi nå i det vesentlige har oppfylt mandatet fra årsmøtet i velforeningen fra 2014/2015, og utviklet planene om gjenreising av driftsbygningene så langt som mulig innenfor rammene av Brekkestø Vel.

For å komme videre med arbeidet foreslår vi at det opprettes en ideell stiftelse, som skal eie og drifte bygningene. Dette kan imidlertid ikke skje før Tolletaten og fylkeskommunen får avklart formalitetene omkring prosjektet.

Vi ber om at tollbodsaken tas opp på årsmøtet, både som en orienteringssak, og hvor det fattes vedtak om hvorvidt Brekkestø Vel ønsker å oppnevne en styrerepresentant og en vararepresentant til den foreslåtte stiftelsen.

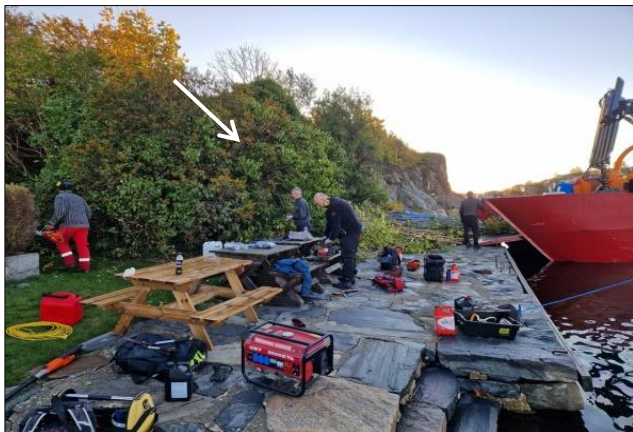
Det er fortsatt en del arbeid knyttet til prosjektet i hovedsak på grunn av lang saksbehandlingstid. Arbeidsgruppa ber om at det holdes en avstemning over fortsatt støtte til prosjektet fra årsmøtet etter at presentasjonen er holdt.

Prosjektstøtteordningen

Like før jul 2022 ble arbeidsgruppa informert om at en ny prosjektstøtteordning var etablert av Agder fylke med en ramme på 15 millioner kroner. Vi mente at prosjektet på Tollboden burde ligge innenfor rammene av ordningenes kravformuleringer, og at vi burde søke. Vi er klar over at det hadde vært en styrke for søknaden om stiftelsen hadde vært på plass allerede nå. Videre at dispensasjon og fullmakt var gitt. Det skal være flere søknadsrunder og det vil gi nye muligheter får vi håpe.

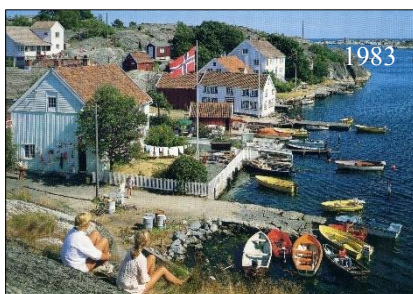
Den 25.5. ble søknaden avgjort av fylket og Brekkestø Vel ble tildelt 0 kr i 1. søkerunde. Mer om dette i kapitlet om oppsummeringen av gjøremålene i inneværende år.

Rydding av tollbodeiendommen den 15. oktober 2022. Oppdraget utgjorde en del av mulighetsstudien fra kulturminneforvaltningen i Aust - Agder fylke fra 2018)

Det møtte opp 19 personer til ryddeoppdraget fordelt med 2 personer fra Skjærgårdstjenesten, 10 fra Lillesand Idrettslag og øvrige frivillige fra velforeningen og andre. Både kommunen og idrettslaget hadde med seg mye utstyr som grensakser, motorsager, flisekutter og container. Arbeidet ble effektivt unnagjort på en dag.

Det er ikke foretatt noen endringer på eiendommen og muren etter ryddingen annet enn at vegetasjon er fjernet som anbefalt. Status til murens stabilitet vil uavhengig av ryddingen være den samme. Imidlertid er muren nå blitt mer tilgjengelig og synbar, som vel også var noe av hensikten med ryddingen. Fotodokumentasjonen under viser at overgroingen startet en gang på 1980-tallet.

Sikringsgjerde

Den 14. mars 2023 var det en felles befarings mellom kulturminneforvaltningen, eieren, tradisjons-

håndverker, arbeidsgruppa og bygningsfirma. Hensikten var å få på plass et sikringsgjerde rundt låvemuren. Gjerdet ble et transparent sauegjerde, ca. 100 cm høyt. Gjerdet sto ferdig før påske i år. Plassering og type er basert på den forhåndsgodkjenningen som ble gitt fra fylket. Det er også utarbeidet en ny tilstandsrapport for muren datert 25. april 2023.

Møtet med Tolletaten i Oslo, den 5. desember 2022

Etter en del om og men fikk vi endelig til et møte med Tolldirektoratet den 5. desember 2022 i Oslo. Arbeidsgruppa var representert med undertegnede, Tommy Haabestad (leder i vellet), Jo van der Eynden, Aud Landstad, Inger Lise Syversen og ordfører Einar Holmer-Hoven.

Vi ble godt mottatt av blant annet avdelingsdirektør Semming Bråthen og rådgiver Stian Solsem Seterholtet. Forprosjektet var sendt inn på forhånd til gjennomsyn.

Arbeidsgruppa hadde en grundig gjennomgang av prosjektplanen for representantene fra direktoratet. De «luftet ideer» om utlån og samarbeid med andre museumsinstitusjoner, og hadde faktisk selv vurdert gjenoppbygging av låven i Brekkestø for å lage et tollmuseum, men hadde ikke fått gjennomslag for dette i departementet.

Arbeidsgruppa fikk en klar «bestilling» om å jobbe videre med saken, spesielt med hensyn til finansiering, eierskap og drift.

På grunnlag av signalene fra møtet har arbeidsgruppa foretatt de nødvendige justeringer på prosjektplanen med tegninger, kommet med forslag til finansiering, eierskap og drift. Vi har også utarbeidet forslag til vedtekter for stiftelsen. Det vises forøvrig til den justerte prosjektplanen som er datert 27. mars 2023, og som ligger ute på hjemmesidene til Brekkestø Vel.

Oppsummering

- Den 5. juli 2022 var det en bred gjennomgang av forprosjektet for årsmøtet i Brekkestø Vel
- Den 15. oktober ble det gjennomført en omfattende ryddeoperasjon på tollbodeiendommen med bistand fra Skjærgårdstjenesten og Lillesand Idrettslag samt enkelte fra Brekkestø Vel og andre frivillige.
- Den 15. november 2022 var jeg invitert inn til Lillesand på Brentemoen skole for å introdusere to artikler om tollbodeiendommens historie og prosjektplan. Artikkelen er kommet på trykk i årsskrift nr. 18 2022/2023 fra Vestre Moland og Lillesand Historielag.

- Den 5. desember gjennomførte representanter fra arbeidsgruppa og styret et møte med sentrale personer i Tolldirektoratet.
- Like før jul 2022 ble arbeidsgruppa informert om at en ny prosjektstøtteordning var etablert av Agder fylke med en ramme på 15 millioner kroner.
- Den 1. mars 2023 sendte arbeidsgruppa inn søknad om prosjektstøtte til fylket på kr. 7 millioner kroner.
- Den 14. mars 2023 var det en felles befaring mellom kulturminneforvaltningen, eieren, tradisjonshåndverker, arbeidsgruppa og bygningsfirma. Hensikten var å få på plass et sikringsgjerde rundt låvemuren og vurdere murens tilstand. Rapport ved tradisjonshåndverker er utarbeidet. Gjerdet kom på plass i påskeuken 2023.
- Den 27. mars ble det reviderte forslaget til prosjektbeskrivelse (tekst og tegninger) i henhold til innspill fra Tolletaten, herunder forslag om eierskap og driftsform, samt finansieringsplan for investering og drift slutført. Likeså forslag til vedtekter. Samme dag ble disse dokumentene sendt til Tolldirektoratet. Det ble samtidig sendt brev til etaten med anmodning om fullmakt til å søke kulturminneforvaltningen om dispensasjon fra fredningen i 2014.
- Den 8. mai ble det sendt en ny anmodning til Tolletaten om en snarlig avklaring av fullmakten med begrunnelse som angitt i kulepunkt nedenfor. Som tidligere nevnt vil avgjørelsen på vår sak drøye i tid. Senest, den 7. juni fikk vi tilbakemelding fra etaten at det er relativ lang behandlingstid på grunn av mange prioriterte saker.
- Den 11. mai ble det sendt søknad til kulturminneforvaltningen om å behandle dispensasjons-søknaden fra fredningen av 2014 under forutsetning om fullmakt fra Tolletaten senere. Vår begrunnelse for å søke fylket uten fullmakt, var for å korte ned behandlingstiden og for å ha mest mulig av det formelle på plass før årsmøtet i Brekkestø Vel den 11.7.2023. I skrivende stund har vi ikke hørt noe fra fylket. Vi regner således med at vi ikke hører noe fra dem før fullmakten fra Tolletaten eventuelt foreligger.
- Omkring den 20. mai ble vi gjort oppmerksom på at innstillingen fra kulturminneforvaltningen i fylket vedr. søknad om prosjektmidler var ferdig behandlet. Brekkestø Vel var innstilt med 0 kroner kunne vi registrere. Da vi leste gjennom sammendraget av prosjektet og de vurderingene som lå der, så vi at det var det flere uklarheter og enkelte feil i innstillingen. Brekkestø Vel som søker var omtalt som «Gruppering i Brekkestø / En gruppe fastboende i Brekkestø». I saksopplysningene for øvrig sto det blant annet at den aktuelle tomten var uten adkomstvei, at saken ikke var forankret i politiske og administrative prosesser, samt hadde manglende løsninger for parkering og øvrig infrastruktur. Dette var beskrivelser som vi ikke kjente oss igjen i, og som vi fant det hensiktsmessig å få rettet opp før behandlingen av søknaden.
- Den 21. mai sendte vi derfor en redegjørelse til hovedutvalget for kultur, folkehelse og frivillighet ved lederen, Steinar Bergstøl Andersen (Andersen er leder for den gruppen av politikere som skal avgjøre tildelingen av prosjektstøtte som omsøkt). Bergstøl ville sørge for at politikere som skulle avgjøre søknadene den 25. mai ble gjort kjent med innholdet i vårt brev. Kopi ble også sendt til fylkesordføreren (Arne Thomassen) og leder for opposisjonen (Gro Bråten). Vi ble orientert om at våre merknader neppe ville gjøre noe forskjell ved denne søknadsrunden, da det i så fall måtte ha betydning at midler måtte hentes fra andre søkere. Det hadde vi forståelse for. Vi ba om å bli oppført i søkegruppe 2. Vi har videre bedt om et møte med saksbehandler, og har skrevet et brev (8.6.2023) til henne for å rette opp noen av de viktigste feilene i denne omgang.
- Av saksdokumentene er vi blitt kjent med at det foreligger et brev fra «Nære naboer til tollbodeiendommen i Brekkestø» som omfatter flere kritiske merknader til vår søknad. Brevet inneholder flere unyanserte betraktninger, mener vi. Dette brevet vil arbeidsgruppa se nærmere på etter årsmøtet og vurdere videre oppfølging av. Vi har foreslått at dette brevet

legges ut på hjemmesiden slik at medlemmene får innsyn i innholdet. Når vårt tilsvare foreligger, vil vi be om samme behandling.

- I henhold til mulighetsstudien er det designet ferdig to informasjonstavler om tollbod-

Velkommen til Tollboden i Brekkestø

1902 Det var skipareder og skipsfører Jens Jørgensen Florenes (bildet innfelt) som bygde hovedbygningen og de to drøftbygningene i 1903 på Tollboden. Bygningene ble oppført i 1883. Det er bygningene der man huset fra 1700-tallet, blant annet dører, som kan tyde på at det opprinnelige huset (Øjemeit) som sto der tidligere kan ha vært eldre enn det nåværende.

Johan Reinhardt Rasmussen var opprinnelig fra Grinstad, men hadde i 1894 giftet seg med Brekkesteins Julie Margrethe Olsen. Eieendommen (tollboden) hadde de funnet og kjøpt i 1901. I kjøpet inngjikk dette storslektet huset med live og jobba. Til bruket hørte det med dyrket innmark, beiteand og flere holmer. Etter mange år til sjøs som skipper og partnerred hadde Johan god økonomi og låpet på å skape en ny fremtid for seg og familien på land da han sluttet med sjøet som 44-åring i 1901.

Han bygde også opp en god forening som hummereksportør. Han drev i tillegg landhandel i sjøna og forte ålva med fylkåser ved Brekkestø.

1960-årene Allerede i 1913 døde Johan Reinhardt, og enke'n som var 18 år yngre enn sin mann og bare 39 år gammel, sto tilbake med ni barn. To år etter mannens død i 1915, solgte hun hele den store Brekkesteieieendommen og flyttet med barna til Kristiansand. To av barna stiftet senere redereis som har navnet Bendt Rasmussens rederi 6 dag Viking Supply Ships A/S og Einar Rasmussens rederi 6 dag Rasmussengruppen A/S.

1937 Gården ble solgt to ganger i denne perioden og kom altså i Tollbetens eie i 1917, etter et smale-kalle med eieendommen på Gaupholmen som Tollbeten først hadde tenkt skulle bli tollbod. Før staten kjøpte eieendommen til etaten var det vanlig at personalet leide hos private i ufhavne. Tollbeten i Brekkestø måtte i tillegg betale for leie av bryggeplass og grunnleie for utskjenn på Skipsheia til eterne. Med dette kjøpet i Brekkestø ble det slutt på slike kummerlige forhold for tollbetene. Nå kunne de også ta med familiene sine.

2015 Fra 1930 til 1936 begynte Cornelius Cornelussen (f.v.) og Hans Christensen tollvaskeriet i Brekkestø. Tjenesten på 1930-årene gikk med til å overvåke og sprøttjære kysten samt arrestere smuglere i samarbeid med politiet. Det var i det alt vesentligste brennevinn og sigaretter som ble beslaglagt. De benyttet ofte skryta som fremkommingsmiddel men raserolene ble bruk for det var noe som hadde. Etter 1960 ble Tollboden ferskjerm for tollere fra hele landet.

Brekkesto Vel har i en årrekke hatt som mål å gi uttømmen Brekkesto sir historieforellende ansikt tilbake med å arbeide for en gjenreisning av livens og jobba. Arbeidet tar sikte på å etablere et informasjonsenter i livens for å gi kunnskap om uttømmen Brekkesto spesielt, og mer generelt den meget særegne rekken av uttømmen langs vestkysten.

Du vil finne mer om Brekkestøhistorien på stolpetr med QR-kode(r) ved Aktivitetsplassen på Skipsheia og ved velkomstskiltet på Bastua (toppen av Brekkesto).

Brekkesto Vel

1

**Tollbodeieendommens historie
Utkikken**

1902 I 1901 ble vaktstua Utkikken fredet og Riksantikvaren skriver i den forbindelse: Slike vaktstuer fantes på mange små tollstasjoner langs kysten, men det er svært få som er bevart. Vaktstua blir sett på som et vesentlig innslag i det vernverdige kulturmiljøet i Brekkestø. Utkikkens funksjon var å holde utkikk etter skip som skulle fortolte varer og den ble derfor lagt på et høyt utsiktspunkt.

1937 Gabriel Scott beskrev arbeidsmiljøet på Utkikken slik: Straks opp i fjellet har lodserne og tollbetjenten et ledet utskjenn. Og de er ingen lodshuse, de karle. Det er et rent lykkekreff at finne den lille trøbygning tom, næsten alltid sikker en uhyre kikkert ut gjennom gluggen og allefærd omlyggelig horisonten og havet i en vid habbue omkring saa langt der kan sees. Det er derfor ikke for intet, at Brekkesto har ord for at være vanskelig tollstasjon at klare.

2015 Det er Brekkesto Vel som etter avtale med Tollbeten har vedlikeholdsansvaret for vaktstua. I 1917 kjøpte som kjent etaten tollbodeieendommen som omfattet deler av Skipsheia inkludert Utkikken.

«Utkikken» gjenåpnet! Fra et gammelt bilde fra Brekkesto anno 1902 (øverst) er vaktstua avbildet, men ikke på bilder fra slutten av 1800-tallet.

Hadde Karsten Orginius Nielsen (pensjonatier, postmann og Gabriel Scottgjerner) rett da han i 1905, ved åpningen av Utkikken som attraksjon, hevdet at det ikke var loer som hadde benyttet den lille bua? Det var imidlertid tollere. Det kunne være opp til fire av dem av gangen der opppe mente han. Deres viktigste oppgave skulle være å kappe smuglere. En kan merke seg at Utkikken i 1937 var grønt og ikke hvitt som nå.

Utkikken Bjørn Wærenskjold på Ulløwa skriver om utskjenn på Skipsheia: Utski er noe som er fint akkurat i Brekkesto. Åpen er det i hvert fall dette allennasiet av et utsyn, en adkomst, en ende på veien og begynnelsen på havet. Og slik vil vi ha det. Vi som er det alle sammen. Vi vil at det skal være naken og tomt, varmt, forbløst og vakker. Alt på en gang og alt til sin tid.

Du vil finne mer om Brekkestøhistorien på stolpetr med QR-kode(r) ved Aktivitetsplassen på Skipsheia og ved velkomstskiltet på Bastua (toppen av Brekkesto).

Brekkesto Vel

1

eiendommens historie (også Utkikken). Det anbefales at det lages rammer til tavlene slik som velkomsttavlen på Bastua. Tavlen som omhandler Tollbodens historie anbefales oppsatt ved hovedbygningen, der stien går opp til Skipsheia. Den andre anbefales oppsatt ved Aktivitetsplassen.

- Vi i arbeidsgruppa håper på fremgang i saken utover høsten slik at vi etter hvert kan høste frukter av dette omfattende og krevende arbeidet til beste for Brekkestø.

Brekkestø, 9. juni 2023

Olaf T. Tønnessen
Arbeidsgruppa